नेपाल सरकार

खानेपानी मन्त्रालय

खानेपानी तथा ढल निकास विभाग

पानीपोखरी, काठमाडौं

खानेपानी सुशासन तथा पूर्वाधार आयोजना(NWGIP)

नेपाल सरकारलाई विश्व बैंकको सहयोग

सारसंक्षेप

वातावरण तथा सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचाको मस्यौदा

माघ २, २०७८

सारसंक्षेप

वि.सं. २०७२ मा जारी भएको नयाँ संविधानले नेपालमा संघीय शासन प्रणालीको स्थापना गऱ्यो । संघीय सरकार, सात वटा प्रदेश सरकार र ७५३ वटा स्थानीय सरकार गरी वर्तमान शासन प्रणालीमा तीन तहहरू रहेका छन् । ।खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको सुधारका लागि धेरै खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी कानुन, नियम/विनियम र नीतिहरू तर्जुमा र लागू गरिएका छन् । यद्यपि, यस क्षेत्रमा काम गर्दा वातावरणीय र सामाजिक दिगोपन जस्ता अन्य महत्त्वपूर्ण कुराहरूमा कम ध्यान दिनाले सुरक्षित, भरपर्दो र निरन्तर सेवा हासिल गर्ने महत्वपूर्ण चुनौतीहरू विद्यमान छन् ।

खानेपानी सुशासन तथा पूर्वाधार आयोजना (NWGIP) नेपालको खानेपानी मञ्च (Nepal Water Platform) अन्तर्गत विश्व बैंक र खानेपानी मन्त्रालय बीचको दुई वर्षभन्दा लामो समयको वार्तालापको परिणति हो । यस मञ्चले आयोजनाको तयारी र कार्यान्वयनका क्रममा विश्व बैंक, अन्य विकास साझेदारहरू र खानेपानी क्षेत्रका सरोकारवालाहरूसँग अन्तर-क्षेत्रीय समन्वय र अन्य विश्वव्यापी अभ्यासहरूसँग समन्वयका लागि एक संयोजकको हैसियत प्रदान गर्नुका साथै संघीयता र शासन सुधारहरूमा मुख्य विश्लेषणका लागि सहयोग प्रदान गर्नेछ । प्रस्तावित आयोजनामा वातावरण तथा सामाजिक सवालहरू, क्षेत्रगत सुशासन र देशव्यापी संस्थागत क्षमता सुधार गर्न तर्जुमा गरिएको हो ।

आयोजनाका कम्पोनेन्टहरू

खानेपानी सुशासन तथा पूर्वाधार आयोजनाका आयोजना विकास उद्देश्यहरू (PDO) खानेपानी र सरसफाइमा पहुँच बढाउनु, विपद् प्रतिरोधात्मक क्षमता निर्माण गर्नु र संघीय प्रणाली अन्तर्गत सहभागी स्थानीय सरकारहरूमा खानेपानी आपूर्ति सुविधा वितरणका लागि क्षेत्रीय संस्थागत क्षमतालाई बलियो बनाउनु हो । यस आयोजनाका देहाय बमोजिमका मुख्य तीन वटा कम्पोनेन्ट (अङ्ग) हरू छन्:

कम्पोनेन्ट १: खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको सुशासन र संस्थागत क्षमता सुधार, आयोजना व्यवस्थापन।

कम्पोनेन्ट २: सुधारिएको र सुरक्षित खानेपानी आपूर्ति, सरसफाइ र स्वच्छतामा पहुँच: यस अन्तर्गतका गतिविधिहरूलाई थप तीन उप कम्पोनेन्टहरूमा वर्गीकरण गरिएको छ:

क) शहरी र शहरोन्मुख क्षेत्रहरूमा खानेपानी आपूर्ति र शहरव्यापी समावेशी सरसफाइ (CWIS);

ख) ग्रामीण खानेपानी आपूर्ति र सरसफाइ;

ग) खानेपानी गुणस्तर अनुगमन र व्यवस्थापन।

यस आयोजनाका अधिकांश पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी गतिविधिहरू कम्पोनेन्ट २ अन्तर्गत रहेका छन् । आयोजनाले लगानी गर्न सक्ने पूर्वाधारका प्रकारहरूमध्ये सुर्खेतमा खानेपानी आपूर्ति बढाउन नदीमा साइड इन्टेक र पम्पिङ प्रणाली (छलफलमा रहेको सम्भावित विकल्प भेरी नदीबाट पानी पम्प गर्ने हो); विभिन्न स्थानहरूमा रिजर्भभ्वायर ट्याङ्कीहरू; खानेपानी प्रशोधन केन्द्रहरू, खानेपानी प्रसारण लाइनहरू (प्रणाली)/खानेपानी

वितरणका लागि वितरण पाइप लाइनहरू; खानेपानी वितरण लाइनहरूको पुनर्स्थापना, स्तरोन्नति वा स्थापना; ग्राभिटी प्रणालीमा आधारित ग्रामीण सामुदायिक खानेपानी आयोजनाहरू, सतहमा रहेको पानीका स्रोतहरू प्रयोग गरेर (यस्तो योजना अन्तर्गत मूल वा खोलामा स-साना मुहानहरू, पाइपलाइन, रिजर्भभ्वायर ट्याङ्की, ब्रेक-प्रेसर ट्याङ्की, वितरण पाइपलाइन र पानीको धारा; ट्यूबवेल वा डिप ट्यूबवेल, ओभरहेड ट्याङ्की, वितरण पाइपलाइनहरू समावेश हुन्छन्) ढल, र फोहोर/खेर गएको पानी व्यवस्थापनका लागि नयाँ ढलहरू र पानी प्रशोधन जस्ता सुविधाहरू समावेश हुनेछन्।

कम्पोनेन्ट ३: एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन मार्फत अनुकुल निर्माण गर्ने। यस कम्पोनेन्टले माथिल्लो भेग/तल्लो भेगमा पानीको गुणस्तर र वातावरणीय वहावमा सुधार गर्न शहरी/ग्रामीण जलाधार व्यवस्थापन र प्रकृतिमा आधारित उपायहरु अवलम्बन गर्न जोड दिनुका साथै खडेरी, बाढी र वर्षाबाट उत्पन्न हुन सक्ने पहिरो लगायत जलवायुसँग सम्बन्धित प्रकोपहरू बाट बच्न वन तथा वातावरण निर्देशनालय, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश (MITFE-K, 2020) द्वारा तर्जुमा गरिएको सुर्खेत उपत्यका उत्तरी जलाधार व्यवस्थापन योजना अनुरूप ।अनुकुलन र न्युनीकरण उपायहरू अवलम्बन गर्नेछ।

खानेपानी सुशासन तथा पूर्वाधार आयोजनाले स्थानीय तहमा संघीयताको मर्म अनुरुप एकीकृत शहरी र ग्रामीण खानेपानी व्यवस्थापन प्रवर्द्धन गर्दै सहभागी नगरपालिका/गाउँपालिकाहरूमा खानेपानी र सरसफाइ सेवामा सुधार गर्न विशेष ध्यान केन्द्रित गर्नेछ । यो आयोजना कर्णाली र सुदूरपश्चिम गरी दुईवटा प्रदेशमा लागू हुनेछ । कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशमा आधारभूत खानेपानी सुविधाको उपलब्धता सबैभन्दा कम अर्थात् करिब ८४ प्रतिशत रहेको छ । कर्णाली प्रदेशमा प्रदेश राजधानी, सुर्खेत जिल्लाको वीरेन्द्रनगर नगरपालिका र सल्यान जिल्लाको शारदा नगरपालिकालाई खानेपानी आपूर्तिमा सहयोग गरिनेछ। सुदूरपश्चिम प्रदेशमा डोटी जिल्लाको दिपायल-सिलगढी नगरपालिका, कैलाली जिल्लाका जानकी गाउँपालिका, जोशीपुर गाउँपालिका, बर्दगोरिया गाउँपालिकामा यो कार्यक्रम लागू हुनेछ।

वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचा

आयोजना तयारीका क्रममा नेपाल खानेपानी सुशासन तथा पूर्वाधार आयोजनाका उप-आयोजनाहरू लागू गरिने वृहत् भौगोलिक स्थानहरू/सीमाहरू पहिचान गरिएको छ । जसमा कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशका चुनिएका नगरपालिका र गाउँपालिकाहरु रहेका छन् । यद्यपि, उप-आयोजनाहरू सञ्चालन हुने वास्तविक स्थानहरू/साइटहरूको अहिलेसम्म पहिचान हुन सकेको छैन । उपयोजना तर्जुमा, डिजाइन, निर्माण र सञ्चालन चरणहरूमा उप-आयोजनाहरूको स्थान र दायरा जस्ता विशेष विवरणहरूको पहिचान अझै भइनसकेको हुनाले यो वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचा उप-आयोजनाको छनौट र तयारीको वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको लेखाजोखा/छनोट, पहिचान, मूल्याङ्कन र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न तयार गरिएको हो । वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचा नेपाल सरकार र विश्व बैंकको वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापनका विषयहरुलाई समेट्ने गरी तयार पारिएको दस्तावेज हो। निर्माण स्थलको चयन, योजना र उप-आयोजनाको डिजाइन, र वास्तविक साइट र गतिविधिहरूको टुङ्गो लागेपछि विशेष उप-आयोजनाहरूको वातावरणीय र सामाजिक प्रभावहरूको साइट-विशिष्ट मूल्याङ्कन गर्दा वातावरणीय र सामाजिक मार्गदर्शन प्रदान गर्न यो ढाँचा तयार गरिएको हो। यस ढाँचाले उप-आयोजनाहरूको विवरण (जस्तै, स्थान, क्षमता र कम्पोनेन्टहरू)

निश्चित हुँदा उप-आयोजना प्रस्तावकले पहिचान गरिएका वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमहरू र प्रभावहरूलाई कसरी व्यवस्थापन गर्नेछ भन्ने प्रक्रियाहरू उल्लेख गर्दछ । उप-आयोजना विशेष र उपयुक्त वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरू जस्तै, संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन (BES), प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण IEE/ वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मुल्याङकन (ESIA) / वातावरणीय प्रभाव मुल्याङकन (EIA), र वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMPs) हरू तयार गरिनेछ जब यस ढाँचामा उल्लेख गरिएको निर्देशन अनुसार, उप-आयोजना योजना र डिजाइनको क्रममा उप-आयोजनाहरू बारे थप जानकारी उपलब्ध हुन्छ। आयोजना व्यवस्थापन इकाइ(PMU) ले सबै वातावरणीय र सामाजिक आवश्यकताहरू/सिफारिसहरू उप-आयोजना योजना र डिजाइन एवं प्रतिस्पर्धाका लागि आह्वान गरिएको (बोलपत्र) दस्तावेज समावेश छन् र यी एक पूर्ण समीक्षा प्रक्रिया मार्फत अघि बढ्छन् भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्दछ । वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचा एक 'जीवित दस्तावेज' हो । तसर्थ, कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक्ता अनुसार यो वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचालाई विश्व बैंकको सहमतीमा अद्यावधिक गर्न सकिन्छ।

वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचाका अतिरिक्त, सरोकारवालाहरूको संलग्नता सम्बन्धी योजना (SEP); पुनर्वास नीति सम्बन्धी ढाँचा (RPF), आदिवासी जनजाति योजना सम्बन्धी ढाँचा (IPPF) र वातावरणीय र सामाजिक प्रतिबद्धता योजना (ESCP) पनि तर्जुमा गरिएको छ, यी सबै दस्तावजेहरू आयोजनाको मूल्याङ्कन गर्नु अघि यस सम्बन्धमा आवश्यक परामर्श तथा सार्वजनीकीकरण गरिनेछ साथै आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा प्रभावकारी रूपमा लागू गर्न आवश्यक छ ।कोभिड-१९ बाट सिर्जित अवरोधहरू र आवतजावतमा प्रतिबन्ध लगाइएको अवस्थामा यो ढाँचा तयार गरिएको हो।

त्यसकारण यस ढाँचामा उपलब्ध गराइएका तथाङ्क र जानकारीहरू धैरै हदसम्म सहायक स्रोतहरूबाट लिइएको छ । यो ढाँचा तयार गर्ने उद्देश्यका लागि प्राथमिक आधारभूत जानकारी र सूचना संघीय र प्रादेशिक तहका प्रमुख र सम्बन्धित सरकारी अधिकारीहरूसँग छलफल गरेर सङ्कलन गरिएको थियो र ।उहाँहरुबाट प्राप्त जानकारीलाई समेत यो वातावरण तथा सामाजिक ढाँचाढाँचामा समावेश गरिएको हो ।। यसबाहेक SEP ले आयोजना क्षेत्रहरूमा विपन्न र जोखिममा परेका मानिसहरूलाई प्रमुख सरोकारवालाहरूको रूपमा पहिचान गरेको छ । तसर्थ , मूल्याङ्कन गर्नु अघि, आयोजनाले अन्य वातावरण तथा सामाजिक विधिहरू[1] सहित वातावरण तथा सामाजिक ढाँचा मस्यौदा खुलासा गर्नेछ, र आयोजना क्षेत्रमा रहेका विपन्न र कमजोर व्यक्तिहरू सहित सरोकारवालाहरुसँग परामर्शहरू लिने र आवश्यक सल्लाह र सुझाव लिएर यस मस्यौदालाई थप परिमार्जन गरिनेछ। वातावरण तथा सामाजिक ढाँचा मस्यौदा खानेपानी विभागको वेब्साईट (https://dwssm.gov.np/) मा २०७८ माघ २ गते सार्वजनिकीकरण गरिएको थियो । यसबाहेक, आयोजना तयारीको एक भागको रूपमा, खानेपानी उपभोक्ता समिति, नगरपालिका, प्रदेश सरकार, डिभिजन वन कार्यालय, वन उपभोक्ता समितिहरू विपन्न र कमजोर अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरु लगायतका सरोकारवालाहरूलाई चयन गरी उनीहरूसँग परामर्श गरिएको थियो ।

[1] मस्यौदा ESMF २०७८ माघ २ गते https://www.dwssm.gov.np मा सार्वजनिकगरिएको छ। अन्य सान्दर्भिक मस्यौदाहरू यही वेबसाइटमा सार्वजनिकीकरण लागि तयार भयेपछी अपलोड गरिनेछ।

ESMF का साथै RPF, SEP, IPPF का सम्बन्धमा यही फेब्रुअरी २०२२ सम्ममा उपभोक्ताहरू, नगरपालिकाहरू, प्रदेश सरकारका मन्त्रालयहरू र प्रमुख गैर-सरकारी संस्थाहरू, समुदायमा आधारित संस्थाहरू लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग भर्चुअल माध्यम वा प्रत्यक्ष रुपमा परामर्शहरू गरिनेछ ।

ESMF लाई सरोकारवालाहरूको परामर्शको आधारमा अद्यावधिक गरिनेछ । आयोजना अन्तर्गत स्थानीय समुदायहरू, महिला, आदिवासी समूहहरूका साथै नागरिक समाज संगठनहरू (CSOs) र गैर-सरकारी संस्थाहरू लगायत आयोजना अन्तर्गत लक्षित गरिब र जोखिममा परेका समूहहरूका साथै बृहत्तर आयोजना सरोकारवाला समूहसँग सरोकारवालाहरूको, जसले यी समूहहरूलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ, संलग्नता र परामर्श जारी रहनेछ ।

सान्दर्भिक नीतिहरू र नियमक ढाँचाहरू

ESMF ले देशको कानुनी र संस्थागत ढाँचाको समीक्षा गर्नुका साथै राष्ट्रिय सामाजिक र वातावरणीय कानूनी प्रावधान र विश्व बैंकको वातावरण तथा सामाजिक खाका का आवश्यकताहरूको आधारमा अन्तर/कमीहरूको पहिचान गरेर आवश्यकताहरू पूरा गर्न सम्बन्धित उपायहरूबारे सुझाव दिएको छ ।। विश्व बैंकका दश मध्ये नौवटा वातावरणीय र सामाजिक मापदण्डहरू (ESS) यस आयोजनासँग सान्दर्भिक छन्, जस्तै ESS1 वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम एवंम प्रभावहरुको लेखाजोखा तथा व्यवस्थापन, ESS 2 श्रम र कार्य अवस्थाहरू, ESS 3 संसाधन दक्षता र प्रदूषण रोकथाम र व्यवस्थापन, ESS 4 सामुदायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा, ESS 5 भूमी अधिग्रहण, भुउपयोग अवरोधहरु र अनियन्त्रित बसोबास, ESS 6 जैविक विविधता संरक्षण र जीवित प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन, ESS 7 आदिवासी जनजातिहरू, ESS 8 सांस्कृतिक सम्पदा र ESS 10 सरोकारवालाहरूको संलग्नता र सुचनाको सार्वजनिकरण रहेका छन् ।

वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम र न्यूनीकरणका उपायहरू

यस आयोजनाले वन तथा शहरी क्षेत्रहरू सहित शहरी र ग्रामीण क्षेत्रहरूमा पाइप लाइन खन्ने र पाइप बिछ्याउने, भूमिगत पानी निकाल्ने व्यवस्था, इन्टेक, रिजर्भभ्वायर, लिफ्ट तथा पम्प जडान, पानी प्रशोधन केन्द्र, ढल र फोहोर पानी प्रशोधन केन्द्रहरू लगायतका निर्माण कार्यहरूमा सहयोग गर्नेछ। प्रमुख वातावरणीय सरोकारहरूमा सामुदायिक वन लगायतका वनहरूमा पुग्न सक्ने क्षति समावेश छ। पहिरोको जोखिम, पहाडी क्षेत्रका कमजोर भूभागमा खन्नु पर्ने हुँदा भूक्षय सम्बन्धी जोखिमहरू; निर्माण स्थलहरूमा निस्कने धुलो र आवाज, निर्माण समयमा हुने कम्पन; विभिन्न घटनाहरूमा कामदारहरूलाई हुन सक्ने जोखिम र आयोजनाबाट निस्कने निर्माण सम्बन्धी र अन्य फोहोरबाट हुने प्रदूषण तथा खानेपानी तथा फोहोर पानी प्रशोधन गर्ने उपकरणको सञ्चालनबाट गन्ध र आवाजको रूपमा निस्कने प्रदूषण, पानीका स्रोतहरुबाट पानी ल्याउँदा हुन सक्ने प्रदूषणको जोखिम (प्रशोधन प्रणाली असफल भएको अवस्थामा),फोहोर निष्काशन र विसर्जनका साथै रासायनिक (कीटाणुनाशक, फिटकरी, क्लोरिन, इत्यादि) लगायत व्यावसायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा जस्ता कामहरु गर्दा ।थप जोखिम र असरहरू निम्तिन सक्छन् ।

राष्ट्रिय कानूनहरूमा वातावरणीय अध्ययनहरू गर्नका लागि पूर्वाधार परियोजनाहरूको आवश्यकता पर्दछ र अध्ययनको तह (EIA वा IEE वा BES) सम्भावित जोखिमको स्तरका बवजूद धैरै हदसम्म परियोजनाको आकार, स्थान र लगानीको सीमामा निर्भर गर्दछ । सहयोगी परियोजनाहरू/क्रियाकलापहरूको लागि कुनै प्रावधान

छैन; र पूर्ण ESIA अध्ययनबाट बच्न ठूला परियोजनाहरूलाई साना परियोजनाहरूमा विभाजन गर्न सकिन्छ । EA प्रक्रियाले प्रस्तावकलाई EA डिजाइन र कार्यान्वयन गर्ने स्वतन्त्रता दिन्छ (उदाहरणका लागि स्कोपिङ, सेवा तथा शर्त (ToR), EIA रिपोर्टहरू लगायतका सबै कागजातहरू प्रस्तावकद्वारा तयार हुन्छन् र सम्बन्धित सरकारी निकायहरूद्वारा अनुमोदित हुन्छन्) । अन्य सुधार गर्नु पर्ने कुराहरु/कमजोरीहरूमा न्यूनीकरण पदानुक्रम राम्ररी चिनिएको वा परिभाषित छैन, र जैविक विविधता र बासस्थान मूल्याङ्कन, पेशागत र सामुदायिक स्वास्थ्य र सुरक्षाका साथै स्रोत दक्षतासँग सम्बन्धित प्रावधानहरू कमजोर वा अपर्याप्त छन् । यद्यपि, वातावरण तथा सामाजिक मापदण्ड ले विश्व बैंक कोषबाट प्राप्त परियोजनाहरूलाई वातावरणीय र सामाजिक वातावरण तथा सामाजिक स्क्रिनिङ/छनोटमा जान आवश्यक छ र, जोखिम वर्गीकरणको आधारमा, परियोजनाहरूले ESIA वा ESMP वा अन्य विधिहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक छ । त्यसैगरी, विश्व बैंकको वातावरण तथा सामाजिक मापदण्ड को आवश्यकताहरू विपरीत, नेपालको नियमक ढाँचाले परियोजना सरोकारवालाहरूको पहिचान र जानकारी खुलासा सहित सरोकारवालाहरूसँग आवधिक परामर्शको लागि सोध्दैन ।। यद्यपि नेपालको कानूनले PAPs को गुनासो निदान संयन्त्र को परिकल्पना गरेको छ । यद्यपि, विश्व बैंकको वातावरण तथा सामाजिक मापदण्ड को विपरीत जसले परियोजनाको जीवनचक्रभर गुनासो निदान संयन्त्र कायम राख्न परियोजनाका लागि अनुरोध गर्दछ, गुनासो संयन्त्रले जग्गा अधिग्रहण सम्बन्धी मुद्दाहरूलाई मात्र व्यवहार गर्छ र जग्गा अधिग्रहण पूरा भएपछि प्रयोजन विहीन हुन्छ ।

यद्यपि परियोजनाले ठूलो निजी जग्गा अधिग्रहणको अपेक्षा नगरेकोले भौतिक र आर्थिक विस्थापनको परिणाम हो, परियोजना गतिविधिहरूले सार्वजनिक जग्गा प्रयोग गर्दै अनौपचारिक बसोबास गर्नेहरूको भौतिक र आर्थिक विस्थापनलाई ट्रिगर गर्न सक्ने चासोहरू व्याप्त छन् । यसबाहेक, यस्ता जोखिमहरू छन् कि परियोजना गतिविधिहरूले सार्वजनिक र निजी सुविधाहरू, घरहरू र व्यवसायहरूमा पहुँचमा अस्थायी प्रतिबन्ध ल्याउन सक्छ। मुख्य सामाजिक चासोहरू भूमि अधिग्रहण र अनैच्छिक पुनर्वास, विशेष गरी आर्थिक विस्थापन र सार्वजनिक र निजी सुविधाहरू, घरहरू र व्यवसायहरूमा पहुँचको अस्थायी प्रतिबन्ध हुन् । जोखिममा परेका र सीमान्तकृत समूहहरूलाई योजना प्रक्रिया, सरोकारवालाहरूको संलग्नता, अवसरहरू र परियोजनाद्वारा प्रदान गरिएका सुविधाहरूबाट वञ्चित हुने सम्भावना पनि छ । निर्माणका क्रममा अन्य सम्भावित जोखिम र प्रभावहरू जसमा श्रमको आगमन, SEA/SH, बाल श्रमको प्रयोग वा अनुबंधित कामदारहरू बीचको जबरजस्ती श्रम, साथै पेशागत र सामुदायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा समावेश हुन सक्छ ।

वातावरण र सामाजिक व्यवस्थापन प्रक्रियाहरू

वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको व्यवस्थापन उप-आयोजनाको आधारमा गरिनेछ । लगानीको उपयुक्तता सुनिश्चित गर्न उप-आयोजनाहरू प्रारम्भिक चरणमा सहभागी नगरपालिकाहरूद्वारा परीक्षण गरिनेछ । वातावरण तथा सामाजिक मापदण्ड १ का आवश्यकताहरू अनुरूप, उच्च वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरू निम्त्याउने सम्भावनाका कारण केही गतिविधिहरूलाई आयोजना अन्तर्गत स्वीकार/समर्थन गर्न नसक्ने भनी पूर्वनिर्धारित गरिएको छ । निम्न प्रकारका गतिविधिहरू यसका केही उदाहरणहरू हुन् जसलाई आयोजनाले स्वीकार/समर्थन गर्दैन:

- अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताहरू अन्तर्गत नेपालको दायित्वहरू उल्लङ्घन गर्ने गतिविधिहरू

- महत्त्वपूर्ण प्राकृतिक बासस्थान (habitat) हरूलाई परिवर्तन गर्ने वा त्यसमा ह्रास ल्याउनसक्ने गतिविधिहरू।

- राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, र तिनीहरूका मध्यवर्ती क्षेत्रहरू लगायतका कानुनी रूपमा संरक्षित क्षेत्रहरूमा सञ्चालन गरिने प्रस्तावित गतिविधिहरु

- बँधुवा मजदुर र/वा हानिकारक बाल श्रमका हानिकारक वा शोषणकारी रूपहरू समावेश गर्ने खालका गतिविधिहरू

- सांस्कृतिक सम्पदा स्थलहरूमा अव्यवस्था निम्त्याउने त्यसलाई बदल्ने वा पहुँचमा प्रतिबन्ध लगाउने गतिविधिहरू, र सांस्कृतिक र सम्पदास्थलहरूमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने खालका गतिविधिहरु

आयोजनाको प्रकृति र यससँग सम्बन्धित वातावरणीय र सामाजिक सवालहरूलाई ध्यानमा राख्दै, बहिष्कार गरिने / मान्यता नदिइने सूचीमा निम्न गतिविधिहरू पनि समावेश छन्:

- राष्ट्रिय निकुञ्ज र संरक्षित क्षेत्रहरूबाट पानी निकालेर र वितरण गर्ने खालका गतिविधिहरू[2]

- आर्सेनिक र अन्य खतरनाक रसायनहरूयुक्त भूमिगत पानी उत्पादन र वितरण

- जलचरहरूका लागि व्यवधान पुर्‍याउने खालका गतिविधिहरु, जसले तिनीहरूको बसाई सराई लाई असर गर्छ

- विशेष प्रकारका जलचरहरु रहेको नदीको निश्चित खण्डमा गरिने निर्माण कार्यहरु

- हानिकारक तरल फोहोरहरू (उदाहरणका लागि लेदो, कीटाणुनाशक रसायनहरू) सीधै नदी प्रणालीहरूमा निस्कासन गर्ने खालका गतिविधिहरु

- आदिवासी जनजाति (IP) बाट नि: शुल्क पूर्व सूचित सहमति (FPIC) को स्तर प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने गतिविधिहरू।

- सतही पानीको निकासी गर्ने गतिविधि, जसले पानीको प्रवाहको मात्रालाई उल्लेखनीय रूपमा घटाउन सक्छ, पानीको गुणस्तर घटाउन सक्छ वा पानीको वेगलाई उल्लेखनीय रूपमा परिवर्तन गर्न सक्छ।

- समाधान हुन नसकेको सामाजिक द्वन्द्व व्याप्त पानीको स्रोतको प्रयोग (उदाहरणका लागि प्रतिस्पर्धाको माग वा यसमा आ-आफ्नो अधिकार दावी, आदि) गर्ने गतिविधि।

- भूमिगत पानीको अभाव भएका क्षेत्रमा भूमिगत पानीको निकासीले सम्भावित आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा अवस्थित उपभोक्ताहरूको स्रोत र जीविकोपार्जनमा प्रतिकूल असर पार्ने खालका गतिविधिहरू।

---

[2] यसले संरक्षित क्षेत्रको सिमानाबाहिर नदी/मुहानबाट पानी निकासीमा रोक लगाउने छैन, यदि नदी/खोला संरक्षित क्षेत्रभित्र निस्किएर बाहिर बगेको भए बाहिरबाट पानी निकाल्न सकिन्छ।

एक मानक प्रक्रियाको रूपमा, राष्ट्रिय नियमक आवश्यकताहरू र विश्व बैंकको वातावरणीय र सामाजिक मापदण्डको परिपालनका लागि आयोजना अन्तर्गत समर्थनका लागि छनोट गर्नु अघि आयोजना अन्तर्गत लगानी गरिने प्रत्येक उप-आयोजनाहरु वातावरण र सामाजिक स्क्रिनिङ /छनोटबाट गुज्रिनु पर्ने हुन्छ। स्क्रिनिङ/छनोट अभ्यासको नतिजाले आवश्यक भएमा वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरू (ESMPs) को योजना र कार्यान्वयन पछि विस्तृत मूल्याङ्कनको दायरालाई सूचित गर्नेछ जसमा कुनै पनि अतिरिक्त व्यवस्थापन योजनाहरू जस्तै पुनर्वास कार्य योजना (RAP), जैविक विविधता व्यवस्थापन योजना इत्यादिहुनेछन्।। ESMP को कार्यान्वयन, कुनै पनि अतिरिक्त व्यवस्थापन योजनाहरू सहित आयोजना व्यवस्थापन इकाइ र आयोजना कार्यान्वयन गर्ने नगरपालिकाहरू द्वारा गरिनेछ।

स्क्रिनिङ/छनोटको नतिजामा र एक पटक उप-आयोजनाको जोखिम स्तर वा श्रेणी निर्धारण भएपछि, उप-आयोजनाको प्रकृति र मापनका लागि उपयुक्त र वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको स्तरसँग समानुपातिक एक वा विभिन्न उपकरणहरूको संयोजन प्रयोग गर्न सकिन्छ। उप-आयोजनाहरूको वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन उप-आयोजना स्तरमा प्रयोग गर्न सकिने केही वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन उपकरणहरूमा ESIA, ESMPs, संचित प्रभाव मूल्याङ्कन, र सामाजिक द्वन्द्व विश्लेषण समावेश छन्। उप-आयोजनाहरूको भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिम वा नकारात्मक प्रभावहरूको मूल्याङ्कन गर्न र त्यस्ता अवांछित प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण वा हतोत्साह गर्ने उपायहरू निर्धारण गर्न मूल्याङ्कन गरिनेछ। मूल्याङ्कनले निर्णयकर्ताहरूलाई प्रस्तावित उप-आयोजनाहरूको सम्भावित वातावरणीय र सामाजिक प्रभावहरू बारे जानकारी गराउनेछ र प्रतिकूल प्रभावहरूलाई कम गर्न र/वा न्यूनीकरण गर्न उपयुक्त र उचित न्यूनीकरण उपायहरू सुझाव र अभिलेखीकरण गर्नेछ ताकि आयोजनालाई वातावरणीय र सामाजिक रूपमा स्वीकार्य रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकियोस्। मूल्याङ्कनले न्यूनीकरण पदानुक्रम अपनाउनेछ र संवेदनशील रिसेप्टरहरूको लागि स्थान अनुरुपका विशेष उपायहरू सिफारिस गर्नेछ। यस्ता उपायहरू प्राविधिक विशिष्टताहरू सहित विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइनमा प्रतिबिम्बित हुनेछन्। सम्भव भएसम्म वन क्षेत्र वा अन्य बासस्थानको प्रयोग नगर्ने (र जहाँ यो सम्भव छैन, पहिले नै रूपान्तरित वा घटेको वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने। महत्त्वपूर्ण प्राकृतिक बासस्थानमा कुनै पनि उप-आयोजना स्वीकार/समर्थन गरिने छैन) जस्ता वातावरणीय र सामाजिक मार्गदर्शन ESMF मा उपलब्ध गराइएको उप-आयोजनाको स्थतान चयन, योजना र डिजाइनको समयमा प्रयोग गरिनेछ।

एक पटक उप-आयोजना पहिचान भएपछि, आयोजना व्यवस्थावन इकाइ र आयोजना कार्यान्वयन गर्ने नगरपालिकाले लगानीको उपयुक्तता सुनिश्चित गर्न स्क्रीनिंग/छनोट गर्नेछ। उच्च वातावरणीय र सामाजिक जोखिम निम्त्याउन सक्ने सम्भाव्यता भएका उप-आयोजनाहरूको जाँच गरिनेछ। प्रस्तावक, आयोजना व्यवस्थापन समिति र/वा कार्यान्वयन गर्ने नगरपालिकाले ESMF आवश्यकताहरूको एकीकरण सुनिश्चित गर्ने ESMPs सहित वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू तयार गर्न सेवा तथा शर्तहरु (TOR) तयार गर्नेछन्। त्यसपछि उक्त TOR स्वीकृतिका लागि सम्बन्धित निकायमा पेश गरिनेछ। त्यसपछि अनुमोदित TOR अनुसार वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन गर्न एक परामर्शदाता नियुक्त गरिनेछ। आवश्यक परेमा, RAPs, BMPs, आपतकालीन प्रतिक्रिया योजना आदिलाई उप-आयोजना विशिष्ट ESMP सहित वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदनसँगै तयार गरिनेछ।

वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कनमा पहिचान गरिएका सबै प्रभावहरूको मूल्याङ्कन गरिएको र संभाव्य न्यूनीकरणका उपायहरू ESMPs र अतिरिक्त वातावरणीय र सामाजिक योजनाहरूमा पर्याप्त रूपमा प्रदान गरिएको छ भन्ने कुरा आयोजना व्यवस्थापन इकाइले सुनिश्चित गर्नेछ ।अनुमोदनको लागि सम्बन्धित निकायहरूलाई पेश गर्नु अघि सबै उप-आयोजनाहरू वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कनहरू आयोजना व्यवस्थापन इकाइ वातावरणीय र सामाजिक विज्ञहरूद्वारा समीक्षा गरिनेछन् ।

वातावरणीइ र सामाजिक प्रक्रियाहरूले सामाजिक र वातावरणीय जोखिम व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्न र जोखिमहरूलाई सम्बोधन गर्न उपयुक्त विधि निर्धारण गर्न उप-आयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा वातावरण र सामाजिक पक्षहरूको प्रभावकारी एकीकरण सुनिश्चित गर्दछ । आयोजना व्यवस्थापन इकाइमा रहेका वातावरणीय र सामाजिक विज्ञहरू र सहभागी नगरपालिकाहरूका वातावरण र सामाजिक क्षेत्र हेर्ने कर्मचारीहरूले आयोजना तर्जुमामा वातावरण र सामाजिक उपायहरूलाई एकीकृत गर्न तर्जुमा टोलीहरूसँग मिलेर काम गर्नेछन् । आयोजना व्यवस्थापन इकाइले वातावरण र सामाजिक आवश्यकताहरू विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) साथै बोलपत्र र सम्झौता सम्बन्धी कागजातहरूमा समावेश गरिएको कुराको सुनिश्चितता गर्नेछ । यसलाई वातावरणीय र सामाजिक विज्ञहरु द्वारा समीक्षा र पुष्टि गरिनेछ । उप-आयोजनाका लागि आवश्यक वातावरण र सामाजिक विधिहरु तयार भई ती वातावरण र सामाजिक विधिहरूमा नेपाल सरकार र/वा विश्व बैंकबाट स्वीकृतिहरू प्राप्त नभएसम्म कुनै पनि उप-आयोजना सुरु हुनेछैन । सम्बन्धित उप-आयोजना बोलपत्र सम्बन्धी कागजातहरूमा वातावरण र सामाजिक विशिष्टताहरू एकीकृत भएपछि मात्र बोलपत्र प्रक्रिया सुरु हुनेछ । कार्यान्वयन, अनुगमन र अनुपालन जाँच वातावरण र सामाजिक विज्ञहरुद्वारा निर्माण (ठेक्का प्रदान र कामको थालनी) को समयमा र आयोजनाको संचालन र मर्मत सम्भारको समयमा स्थानीय स्तरमा गठित खानेपानी तथा सरसफाइ इकाइहरु द्वारा गरिनेछ ।

सरोकारवालाहरुको सहभागिता तथा सार्वजनिकरण

आयोजनाको दिगो व्यवस्थापनका लागि राम्रो संवाद संयन्त्रको आवश्यकता पर्दछ । आयोजना र स्थानीय समुदायसँग संवाद र सहकार्यको निम्ति सरोकारवालाहरुसँगको सहकार्य योजना (SEP) तयार गरिएको छ । यसले नै निर्दिष्ट गरेको विधि अपनाई सहकार्यलाई आयोजना अवधिभरि लागू गरिनेछ । सो सहकार्य योजनाको मुख्य उद्देश्य भनेको आयोजनाबाट प्रभावित सरोकारवालाहरुको सहभागितामा आयोजनाको लाभलाई बढोत्तरी गर्दै नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्युनीकरण गर्ने तथा आयोजना प्रति सरोकारवालाहरुमा अपनत्व बढाई आयोजना समयमा सम्पन्न गर्ने नै हो । सहकार्य गर्दागर्दै यदि सरोकारवालाहरुमा आयोजना सञ्चालनमा आए पश्चात आयोजना सञ्चालन गर्ने दृढ इच्छा शक्ति व्यक्त भए सो समुदायस्तरको आयोजना सम्बन्धित समुदायले नै सञ्चालन गर्ने व्यवस्था हुनेछ । वातावरणीय तथा सामाजिक अध्ययनको सिलसिलामा गरिने सार्वजनिक सुनुवाईहरुमा महिला, आदिवासी, दलित, जनजातिहरुको समेत सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ । स्थानीय पालिकाहरुमा चलनचल्तीमा रहेको सहभागितमूलक कार्यहरुलाई निरन्तरताका साथै बढावा दिनका लागि आयोजनाले सहयोग पुर्‍याउनेछ । सहभागी नगरपालिकाहरूको क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग गर्न, आदिवासी जनजाति, दलित, वृद्धवृद्धा र महिला प्रधान घरपरिवारहरू लगायत जोखिममा परेका र पिछडिएका समूहहरू लगायत सरोकारवालाहरूसँग संलग्न हुन अवस्थित स्थानीय संयन्त्रहरू पनि प्रयोग गरिनेछ । परियोजनाको लागि

तयार गरिएको सरोकारवाला संलग्नता योजनामा व्याख्या गरिए अनुसार, जोखिममा परेका र पिछडिएका समूहहरूलाई लक्षित परामर्श, फोकस समूह छलफल, लक्षित जानकारी खुलासा, र आवश्यक भएमा प्रत्यक्ष व्यक्ति-व्यक्ति बैठकहरू मार्फत संलग्न गरिनेछ।

कोभिड-१९ महामारीको विषम परिस्थितिमा यस वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचा (ESMF) स्वास्थ्य मापदण्डको पूर्ण पालनाको निम्ति प्रतिबद्ध र आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा अझ बढी ध्यान दिइनेछ । ESMF ले गुनासो व्यवस्थापन र समाधानका लागि विस्तृत प्रक्रिया सहितको दुई-तहको संरचना सहित परियोजना गुनासो निवारण संयन्त्र (गुनासो निदान संयन्त्र) को विवरणहरू पनि समावेश गर्दछ। पहिलो लेभल-१ गुनासो निदान संयन्त्र सहभागी नगरपालिका उप-परियोजनाको WASH एकाइमा आधारित हुनेछ र विद्यमान खानेपानी आपूर्ति उपभोक्ता समितिहरू (र पछि गठन हुँदा WASH एकाइहरू) को प्रमुखले नेतृत्व गर्नेछ र वातावरण तथा सामाजिक कर्मचारीहरू र एक नगरपालिकामा प्राविधिक इन्जिनियर लाई समावेश गर्नेछ। त्यसैगरी, लेभल-2 गुनासो निदान संयन्त्र DoWSSM को PMU मा आधारित हुनेछ, PMU को प्रमुखले नेतृत्व गर्नेछ, र PMU मा सामाजिक विकास विशेषज्ञ र PMU प्रमुख द्वारा तोकिएको अर्को व्यक्ति द्वारा समर्थित हुनेछ। गुनासो सुनुवाई तथा निरुपणको गठन, व्यवस्थापन लगायत निर्दिष्ट ढाँचामा आयोजना व्यवस्थापन केन्द्र तथा सम्बन्धित पालिकाहरुमा उपलब्ध हुनेछ । गुनासो सुनुवाई तथा निरुपण निकायले उपभोक्ता र सर्वसाधारणबाट निशुल्क गुनासो सुनुवाई गर्ने, त्यसको विवरण राख्ने र समाधानको पहल गर्नेछ । तर व्यक्तिको न्याय खोज्ने अवसरलाई सो निकायले कुनै अवरोध गर्ने छैन । सरोकारवालासँग सहकार्य योजना (SEP) मा गुनासो सुनुवाइ तथा निरुपण बारे अझ विस्तृत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन, उत्तरदायित्व र क्षमता अभिवृद्धि

खानेपानी मन्त्रालय अन्तर्गत आयोजना निर्देशन समिति रहनेछ भने खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग अन्तर्गतको आयोजना व्यवस्थापन इकाइले काठमाडौंमा रहेर आयोजना कार्यान्वयन इकाइहरु मार्फत् सम्बन्धित पालिकाहरुमा आयोजना निर्माण गर्ने र त्यसको अनुगमन गर्नेछ । परियोजना तयारीका लागि पीएमयू (PMU)ले वातावरण विशेषज्ञ र एक सामाजिक विशेषज्ञ भर्ना गरेको छ। कार्यान्वयनको क्रममा, परियोजनाले वातावरणीय र सामाजिक विशेषज्ञहरूलाई PMU र PIU मा आवश्यकता अनुसार राख्नेछ, जसले ESMF को प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि समग्र जिम्मेवारी लिनेछ जस्तै वातावरण तथा सामाजिक परिप्रेक्ष्यबाट कागजातहरू समीक्षा गर्ने, अनुगमन, परामर्श प्रक्रिया मार्गदर्शन गर्ने, PIU क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने, सुदृढीकरण गतिविधिहरू, र ESMF को कार्यान्वयनमा PMU र विश्व बैंकलाई नियमित रिपोर्टिङ गर्ने। परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा वातावरण तथा सामाजिक नियमित अनुगमन रिपोर्टहरूले परियोजना गतिविधिहरूको मुख्य वातावरणीय र सामाजिक पक्षहरू र ESMF र ESMPs को प्रभावकारिताबारेमा जानकारी प्रदान गर्नेछ। अन्य जिम्मेवारीहरू मध्ये, E&S विशेषज्ञहरू E&S स्क्रिनिङहरू, ESIAs, ESMPs, E&S परिप्रेक्ष्यबाट योजनाहरू, डिजाइन र बिडिङ कागजातहरू समीक्षा गर्ने र अन्य रिपोर्टहरूको, आवश्यक भएमा विश्व बैंकको उचित सहमतिमा, प्रमाणीकरण र स्वीकृतिको लागि जिम्मेवार हुनेछन्।

वातावरणीय विशेषज्ञ र सामाजिक विशेषज्ञ सहितको PMU ले ESMF कार्यान्वयन र अनुगमन इकाईको नेतृत्व गर्नेछ। ESMF को कार्यान्वयनको लागि आवश्यक मानव संसाधन ESMF को तालिका 31 मा प्रस्तुत गरिएको छ। ESMF कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित एकाइहरू/एजेन्सीहरू र व्यक्तिहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू ESMF को तालिका 32 र 33 मा परिभाषित र प्रस्तुत गरिएका छन्।

थप रूपमा, परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा बाह्य ESMF अनुगमन तीन पटक सञ्चालन गरिनेछ - कार्यान्वयनको पहिलो वर्ष, पछि मध्य अवधिमा, र परियोजना कार्यान्वयनको अन्तिम वर्षमा - सबै वातावरण तथा सामाजिक मुद्दाहरू ठीकसँग सम्बोधन भइरहेका छन् र न्यूनीकरण उपायहरू कार्यान्वयन गर्दैछन् भनी सुनिश्चित गर्न। सबै वातावरण तथा सामाजिक मुद्दाहरू ESMF द्वारा परिकल्पना गरिए अनुसार कार्यान्वयन भइरहेको छ भन्न। बाह्य ESMF अनुगमनले यसको प्रभावकारिता सुधार गर्नको लागि यस ESMF मा समाहित दृष्टिकोणमा कुनै पनि संशोधनहरू पहिचान गर्न र सिफारिस गर्न सक्षम हुनेछ। बाहिरी अनुगमन, परियोजनाको PMU द्वारा खरिद गरिएको एक स्वतन्त्र निकायले गर्नेछ। बाह्य अनुगमनले आन्तरिक, परियोजना-स्तर अनुगमन प्रणालीहरू पनि प्रमाणित र जाँच गर्नेछ। यसले गुनासोहरू सम्बोधन गर्न परियोजनाको गुनासो निदान संयन्त्र प्रणाली प्रभावकारी रूपमा काम गरिरहेको छ भनी सुनिश्चित गर्नेछ। बाह्य अनुगमन प्रतिवेदनहरू विश्व बैंक र PMU सँग एकैसाथ आदान प्रदान गरिनेछ।

वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभाव व्यवस्थापन क्षमता

नगरपालिका सामाजिक विकास एकाइ (र पछि WASH एकाइहरू अझै स्थापना हुन बाँकी) परामर्श गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न, परियोजना-सम्बन्धित गुनासो र गुनासोहरू व्यवस्थापन गर्न र परियोजनाको समुदाय परिचालन काममा जिम्मेवार हुनेछ। वातावरण खण्डका कर्मचारीहरूले सहभागी नगरपालिकाहरूमा ESMF गतिविधिहरूको लागि फोकल व्यक्तिको रूपमा सेवा गर्नेछन्। साथै, सहभागी नगरपालिकाका वातावरण तथा सामाजिक कर्मचारीहरू PMU मा वातावरण तथा सामाजिक विशेषज्ञहरूको प्राविधिक सहयोग र मार्गदर्शनको साथ वातावरण र सामाजिक (वातावरण तथा सामाजिक) समस्याहरू व्यवस्थापन गर्न जिम्मेवार हुनेछन्। तर, वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभाव व्यवस्थापनलाई कार्यान्वयन गर्ने र पालना गर्ने क्षमता तीनै तहमा न्यून छ। तसर्थ, परियोजनाले कार्यान्वयन साझेदारहरू, PIUs, प्रदेशहरू, नगरपालिकाहरूलाई वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको पहिचान र व्यवस्थापन गर्न क्षमता-निर्माण/अभिवृद्धि गर्न सहयोग प्रदान गर्नेछ। परियोजनाले ESMF को कार्यान्वयन र परियोजनासँग सम्बन्धित वातावरण तथा सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न वातावरण तथा सामाजिक विशेषज्ञहरू नियुक्त गर्नेछ। परियोजना, DWSSM, र PMU ले कार्यान्वयन साझेदारहरूसँग मिलेर क्षमता अभिवृद्धि योजना विकास र कार्यान्वयन

गर्नेछ, साथै ESCP, ESMF, SEP, र अन्य व्यवस्थापन योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न परियोजनाका कर्मचारीहरूलाई तालिम दिने र प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नेछ।